

Милен Алемџијевић

ОЧЕВИ И КЋЕРИ

*Увече, месец кружи над градом као
свејлећи ђејшао кајања.*

Ј. Амихај

БЛЕДИ ТРАГ ЊЕНОГ ПРИСУСТВА

Продоран звук сирене возила хитне помоћи испуњавао га је тако раздражујућом нервозом да је Ђурђе Швиртлих у једном тренутку веровао да ће се, ако ускоро не стигну на одредиште, засигурно помоћи у панталоне. А онда се умирио, као да је спокој са ћеркиног лица прешао на њега. Спава, помислио је, и насмешио се, мада га је постојаност њеног сна ипак мало бринула...

Неколико сати касније, док су у ходнику са зебњом ишчекивали вести из операционе сале, у којој се шестогодишња Милена борила са унутрашњим крварењима и тешком фрактуром лобање, посматрао је лице своје жене Виде. Тако безизражајно, могло је припадати било коме, паде му на памет. Пратећи умртвљене црте, покушао је да реконструише гримасу ужаса, исту ону коју је угледао на њему кад се осврнуо да види коме је у сусрет девојчица потрчала преко улице, нагло истргавши своју малу шаку из његове. Дететов грлен смех се сто-

пио са Видиним вриском на другој страни улице. Возач аутомобила је изашао и чучнуо крај отворених врата; глава му се неконтролисано тресла...

Напивавши паклицу цигарета у цепу јакне, Ђурђе устаде. Чезнуо је за лаком вртоглавицом од дубоко удахнутог ароматичног дима. Вида је и даље седела одсутна, непокретна, као сливена са клупом. Ђурђе је у трену одлучио да цигарету попуши сам. Кренуо је ка вратима док му је целофан пуцкетао под прстима, до бола осећајући жудњу за дуваном.

Изненада, изнад главе му је засветлео екран. Запањен, Ђурђе устукну. Екран је лебдео у ваздуху опустелог ходника, једва приметно покрећући се горе-доле. На њему није било никакве слике, само светлост, бела, топла и умирујућа, по ободима умекшана до сфумата чинећи га скоро прозачним и без тежине.

Ђурђе се ишчуђавао: екран је... нетачна реч? Халуцинација... такође? Био је обузет дивним, узалудним покушајима да изнађе праву. Како назвати ово светло на крају ходника, овај светлосни инцидент? Покушао је да додирне трепераву плазму, али се екран измаче на сигурну удаљеност, и Ђурђу остаде рука у ваздуху.

Кад су почела да се појављују позната лица, Видино, покојних родитеља, давнашњих пријатеља, призори из градова у које се путовало, кућни љубимци, породичне свечаности; Ђурђе са олакшањем уздахну препознавши своје сећање. Сlike су брзо смењивале једна другу, тако да су се гласови, музика и шумови стапали у неразговетан жамор.

Вртоглава слајд пројекција се зауставила када се, у белој пицами са малим зеленим срцима коју је синоћ имала на себи, на екрану појавила Милена.

Стајала је на вратима спаваће собе са дебелом књигом шарених корица у рукама, неком од њених енциклопедија. Ђурђо, дошла сам да ти читам, рекла је. Прилично необично, помислио је Ђурђе, јер она је дете и требало би ја то да радим. Ипак, насмешио се, прекрстио руке преко груди и рекао: 'ајде. (И Ђурђе у осенченом ходнику се насмешио и прекрстио руке на грудима.) Пре него што се увукла у кревет укључила је лампу и усправила јастук. Књигу је отворила насумице, и почела. Соба је била пуна њеног детињег мириса. (Онај у ходнику је зуррио, без даха. Мотрио је себе како прати пузање Милениног маленог кажипрста испод редова бесконачних реченица у којима су пливале чудновате рибе, мирисало егзотично цвеће, и расле високе планине покривене плавим снегом.)

Брзо се уморила, треперави гласић постајао је све тиши и тиши. Хајде сада да спавамо, прошаптала је, трљајући очи. Узео је књигу из њеног крила и спустио је на под. Ушушкао јастук, угасио лампу. Прибила се уз њега и заспала, учинило му се, истог трена.

Неми сведок њихове мале свечаности нечујно изрони из таме ходника: Вида, у светлозеленој спаваћници, лепа под ноћном светиљком. (Вида, на клупи у ходнику, и даље је изгледала као да спава отворених очију.) Пришла је кревету. Погледи им се сусретоше када се сагла да узме књигу са пода. На вратима се још једном осврнула, али Ђурђе искључи и своју лампу, и она оде у дневну собу на починак.

Убрзо, екран згасну, и ходник остаде у полутами у којој није било ни најмањег трага његовом доскорашњем присуству. Ђурђе је знао да ће се сваког трена на вратима појавити доктор. Веома уморан. Лоше вести умарају више од сваког посла. И заиста, изашао је, и у својим меким белим ципелама пришао Види. Кратко је говорио, а онда је, додирнувши јој раме, исто онако тихо нестао у ходнику иза угла. Вида трепну, први пут.

Ђурђе је принео длан лицу: једва осетан мирис бадема. Последњи, све блеђи траг Милениног присуства. Када је схватио да више не може да се сети шта му је синоћ читала у кревету, заплакао је.

НАСТАЈАЊЕ И НЕСТАЈАЊЕ

Засветлела је сигнална лампица на линији број три. Погледао је на сат: десет. Подигао је слушалицу.

– Ваша супруга, господине Швиртлих...

Секретарица то није морала ни да каже. Сваког дана, тачно у десет, Ђурђе подигне слушалицу, и зажмури.

– Ђуђо, шта радиш? Јеси ли доручковао?

Ово питање Вида понавља месецима, свако јутро, још од Миленине смрти. Ђурђе је најпре мислио да је шок прејак, и да она нестанком објекта своје пажње, несвесно пројектује мајчинску бригу на њега. Међутим, кад је почела и да га ословљава надимком који је Милена измислила, и којим га је само она звала, Ђурђе је знао да то неће брзо проћи. Иако се свако јутро надао да ће можда баш тог пута наслутити нешто у Видином гласу, нешто што ће га напакон ослободити. Што је најгоре, у Видином гласу никада није било тона истинске бриге; звучала је одсутно, механички. Претварајући и њега у механизам који је користила да сачува успомену на кћер. Вероватно у паничном страху да би једног јутра могла да се пробуди са свега неколико избледелих сличица у сећању. Стидела се своје жеље за животом без ичег Милениног у њему. Ђурђе је то осетио. Оне ноћи када је мала умрла, Вида је лако заспала. Ђурђу сан никако није хтео на очи. А кад је коначно заспао, у сну је видео лице своје жене. Смејала се, али он није чуо глас. Гледао је нетремице у њена уста, час у бисерно беле секутиће, час у немушто сивило иза полупровидних зидова два доња кутњака. У ти-

шини њеног смеха, сиво и бело су се смењивали све брже и брже, да би убрзо дошло и до извесних померања: нос више није био на истом месту, линија усана попримила је облик синусоиде, очи су мењале положај okreћући се око своје осе, или стојећи једно испод другог; лице је било у живом преобрату, у нестајању и поновном настајању. Пробудио се пре него што ће сазнати кога ће угледати.

Бол који су он и његова жена осећали имао је углађену спољашњост достојанствене короте, али је суштина тог бола код Виде попримила лице неке мрачне тајне. Био је решен да Види која је себе већ одавно мучила прећути свако од могућих питања. Поједностављујући ствари, понекад му се чинило да у животу нема више ништа да ради сем да буде стрпљив, док напokon не оде у старачки дом, или у болницу, где га неговатељица, односно медицинска сестра неће више ништа питати, јер ће знати о њему све што је потребно: и шта ради, и да ли је јео.

Отшкринуо је врата: секретарица је врхом кажипрста купила зрнца сусама са папира пред собом. Пауза за доручак се завршила, али њему ионако није било до јела. Прошао је поред секретарице без речи, и скоро да је могао да осети на потиљку гребуцкање њеног погледа. Мимо обичаја, овог пута га ништа није питала.

ЛУНАРИЈУМ

Спуштао се стрмом улицицом, толико уском да му се чинило да ће се највиши балкони старинских вишеспратница додирнути својим лепим оградама од кованог гвожђа. Избио је на мали, љубак трг у који се зракасто уливало неколико уличица налик овој којом је он дошао. Огромни платан у средини трга био је окружен дрвеним клупама и жардињерама препуним ситног жутог и љубичастог цвећа. Обли каменови калдрме пресијавали су се на сунцу. На понеком отвореном прозору или вратима тераса, безгласно су лепршале завесе. Баш је тихо, помислио је, дивна, постојана тишина, на само неколико минута хода од кључајућег центра града. Људи су вероватно ту негде, међу хладним, непокретним сенкама у својим собама, али је мали трг био пуст. Тишину, необичну за ово доба дана, потцртавао је једва чујан шапат платанове крошње.

Звонце изнад врата објавило је његов улазак у дугу, полумрачну просторију. Удахнуо је дубоко. Воњ остарелих књига, тако јединствен и препознатљив. Миомирисно сметлиште мноштва људских живота, оних о којима је писано, и оних који су над белином папира проводили бесане ноћи. Вода му се накупљала у устима као да су странице начете буђи примамљиви комади сира.

У књижари није било живе душе, чак ни продавца, али му то ни најмање није сметало, напротив. Отворио је једну књигу чије су пожутеле странице биле исписане ситном готицом. Мрмљао је речи њему непознатог значења, кад му се учини да се једно словце помера. Кад је прхнуло из текста и долебдело до висине очију, појаснио је себи ту необичну живахност: мушица. Сићушна, нечујна, у унезвереном лету. Осмехнуо се, и вероватно би и престао да мари за њу, да му изненада није улетела у око. Тргао се, а већ следећег тренутка њено мало тело у самртном ропцу почело је киселином зачудне снаге да нагриза очну јабучицу. Што је више трљао око у нади да ће поточић суза однети улеза, све је више погоршавао ствар. Превртао је џепове панталона и сакоа у грозничавој потрази за марамицом које као за инат није било, а папирне су остале на столу у канцеларији. Лица обливеденог сузама, гризао је усну од нервозе, од немоћи.

– Ја ћу ти помоћи... – зачуо се женски глас. Сигуран у себе, додао је:
– Знам како ћемо.

Да, била је то жена, назирао је лице кроз водњикаву копрену, млада жена. Девојка. Није стигао ништа да одговори, а лице му је већ било међу њеним длановима, примицала га је своме. Нежно је раздвојила капке узнемиреног ока и беживотног инсекта извадила из сланкасте течности врхом језика.

Бришући сузно око, Ђурђе је приметио да је његова спаситељка била веома лепа. Дугуљасто лице сјајило је као глатки каменови по којима је малопре ходао. Спазио је мали младеж изнад горње, бледоружичасте усне. Помно га је мотрио, као да жели да се увери да неће и он прхнути, као оно проклето слово. Дугу, црну косу носила је везану у реп, његовом погледу нудила су се два нежна, детиње мала уха. Лукови танких обрва извијали су се изнад модроплавих очију у којима се зрцалило његово осмехнуто лице. Ниска растом и прилично мршава, али складно грађена; успевао је да назре контуре тела испод широке и танке индигоплаве хаљине.

– Дођи, нешто ћу ти показати – рекла је, и кренула ка вратима. Пошао је за њом. Стајали су једно поред другог и у тишини посматрали мали осунчани трг.

– Зажмури – рече она изненада. Ђурђе је погледа упитно. Климнула је неколико пута кратко главом, широм отворених очију чији је тамни сјај разоружавао његову недоумицу. Зажмурио је. Стала је иза њега и пропела се на прсте:

– Жмуриш ли?

Осетио је њен дах на врату и жмарци су му кренули низ кичму.

– Да.

Када су њени танки и хладни прсти угмизали у његов длан, дубоко је уздахнуо и чврсто их стегао.

– Е, сада, отвори очи... – прошаптала је.

Призор који је угледао био је посве другачији од малопређашњег: вишеспратнице су нестале и оставиле за собом ред вила са мермерним степеништима и пространим вртovima. Небо над њима се затамнило, угледао је и сребрни Месечев колут. Спустио је поглед. У једном дворишту дечак, наг до појаса, нетремице је гледао у Месец. Ношене ноћним ветром, посипале су га латице са оближњих крушкових стабала. Дечак је додиривао лице и тело спорим кружним покретима, као да се купа у том миришљавом пролећном снегу. У дворишту поред, пропињала се на прсте девојчица, дечакових година, и танким прутићем покушавала да обори цвет са стабла магнолије. Кад је успела, зазвонио је њен смех, као звук челесте, и распршио се у безброј кристалића. Подигла је цвет из младе траве, и онако босонога, у танкој спаваћици која је беласала на месечини, доскакутала је до ограде са својим пленом.

– Јесмо ли ово ми? – чуо је Ђурђе свој глас док су се двоје малих додиривали у ноћној тишини.

– Да – кратко је одговорила девојка.

– Како је то могуће? – упита Ђурђе, не скидајући поглед са деце.

– Време је једно, али нас је двоје... – рече девојка тихо.

Заустио је да још нешто каже, али је његово питање било предухитрено питањем.

– С ким то разговарате?

Ђурђе се пренуо, то више није био њен глас. Угледао је крај себе лице старца који му се опет обрати:

– Ако сте погледали шта вас занима, ја бих, знате, затворио... време је.

– Да, време је... – промумла Ђурђе. Са вечерњег неба још увек је сјајио онај Месец од малопре, али се мали трг вратио на своје место, и усамљени платан, модре сенке старих зграда прошаране осветљеним прозорима. Узео је прву књигу испред себе, и пружио новчаницу. Антиквар отвори велики новчаник, и Ђурђе у једној од преграда угледа познато лице. Старац је ухватио његов поглед.

– Моја кћер – рече, и извади фотографију. Дуга црна коса, дугуљасто лице и младеж изнад горње усне. Имали су исте очи и мале, детиње уши, чак је у пукотинама старчевог гласа успевао да ухвати једва чујан ехо девојчиног. Ђурђе му врати фотографију и изађе.

Брзо је ходао док се месец наливао, горе, високо изнад његове погнуте главе.

Кад је дошао кући, жена је склупчана дремала испред укљученог телевизора. Дотакао је њену косу а она се, лаког сна, прену, и он седе поред ње. Ставила му је главу у крило и наставила спокојно да дрема. Гледао је незаинтересовано у екран и размишљао: ако постоји соларијум, да ли постоји и лунаријум, где се одлази да би се потамнело изнутра? Мора да постоји, јер он се осећао као да је баш тамо био.

КУЦНУО ЈЕ О СТАКЛО

Ђурђе је почео све чешће да одлази у антикварницу на малом тргу. Некад је стизао рано изјутра, некада касније увече, пред затварање. Муштерија и иначе није било много, али је хтео да могућност нечијег сувишног присуства сведе на најмању могућу меру. Нешто му је говорило да ће се девојка поново појавити, и да тада он мора бити ту сам. Сам.

Са старим књијаром поздрављао се немим климањем главом; били су се навикли један на другог, толико, да су обојица ретке свратице гледали кришом испод ока, подозриво, као уљезе. Дани су пролазили, налик један другом, Ђурђе је проводио сате у књијари листајући хрпе књига и чекајући њу која није долазила.

Ноћу је седео у својој радној соби, утонуо у мисли, из којих тамнокоса жрица није ни одлазила. Зурио је у дуге редове књига закључаних у витринама. Фосилизовано време, петрификовани тренуци, сва узалудност овог света на једном месту... Понекад би отварао витрине, једну за другом, и широм раскриљивао њихова стаклена врата. Удисао је пуним плућима опојни меланж, налик оном из књијаре-антикварнице. Сваке ноћи би набасао на трагове мириса којим је одисала њена кожа; соба је толико била прожета њеним присуством. Био је незасит, само га је вртоглавица приморавала да опет закључа витрине, и да ознојено чело наслони на охладнело стакло. (Једне ноћи је пожелео да баци кључеве. Друге ноћи решио је да књиге прода у бесцење. Треће је одлучио да оде из града, заувек. Тада се појавила Вида, буновна, и угледавши га лица приљубљеног о стакло упитала: – Ђуђо, шта радиш? Јеси ли вечерао?)

Једног јутра, већ у осам, Ђурђе је стајао пред вратима књијаре и чекао старог да отвори. Међутим, овај се није појавио на време, што га је мало зачудило. Сат касније, књијара још увек није било, и Ђурђе је махијално, већ прилично нервозан, длановима закљонио очи од дневне светлости и лице скоро приљубио уз излог, као да је мислио да старац седи унутра, у неком мрачном куту, и, из само њему знаног разлога, не жели да отвори радњу. Старац, наравно, није био унутра, али девојка јесте. Мирно је листала очеве књиге.

Куцнуо је о стакло. Насмешила се када га је препознала, и кренула је према вратима. Наслонила је дланове на његове, стакло између њих била је несавладива препрека, али је он дрхтао од узбуђења као да му је у загрљају. Усне су јој се померале, нешто му је говорила.

– Не чујем, не чујем... – завапио је Ђурђе луд од нестрпљења, јер њеног старог оца ниоткуда. Видео је како се девојка удаљава, узима са стола оловку, отвара најближу књигу и у њу нешто записује. Окренула се још једном, махнула му, и нестала иза врата у сеновитом дну просторије.

Када се напoкoн пoјaвиo и стaри књижaр и oтвoриo рaдњу, Ђурђе утрчa и згрaби књигу сa кoјe није скидao пoглeд oд тренуткa кaдa је дeвoјкa нeстaлa. Књижaр је брoјao нoвaц и сaмo је, нe прeвишe изнeнaђeн, слeгao рaмeнимa кaдa је Ђурђе oдбиo вeликo кусур. Пoнaвљao је кao у бунилу: хвaлa ти, хвaлa ти, хвaлa ти... Опчињeн, стeзao је књигу чврстo oбeмa рукaмa и зурio у њeнe кoрицe, кao у oглeдaлo.

ЈЕДНОСТАВНОСТ

Дoк је аутобус прeлaзиo прeкo мoстa, Ђурђе је глeдao титрaв oд рaз у пoтaмнeлoј вoди, a oндa и нeузнeмирeни круг хлaднoг сјaјa нa нoћнoм нeбу. Уштaп. Пo кo знa кoји пут је извaдиo исцeпљeну страницу књигe из цeпa и прeмeтao је пo рукaмa. Улицa, брoј; ситним, лeпим рукoписoм. И јoш је дoдaлa: У пoнoћ. Крaј рибњaкa.

Свeтлoснa супстaнцa грaдa oстaлa је у трaгoвимa нa хoризонту изa њeгoвих лeђa. У дугим партијaмa мрaкa пoсмaтрao је у прoзoрскoм стaклу сeнкe нa свoм лицу. Сaд кaдa гa тaкo мaлo дeли oд сусрeтa сa њoм, дрхтao је, бoрeћи сe зa мисao.

Пoслe дугe и oмaмљујућe вoжњe, аутобус сe нaјзaд зaустaвиo. Врaтa сe шумнo oтвoришe и шaчицa прeостaлих путникa брзo сe рaсулa oкoлним aлeјaмa. Вoзaч је зaпaлиo цигaрeту и пoглeдao у рeтровизoр. Ђурђе спoрo устaдe, и изaђe. Јoш мaлo је пoстaјao крaј аутобуса oслушкyјући шкрипaњe и шиштaњe из њeгoвe мeхaничкe нутринe. Дoдирнyo је зaгрeјaни лим сa нeжнoшћу сa кaквoм сe милује дeчијa глaвa, и крeнуo дa у мрaкy пeривoјa истaчкaнoм свeтлoшћу кaндeлaбaрa прoнaђe улицу-стeпeништe.

Зaстao је нa првoм oдмoришту и нaслoниo сe нa oгрaду. Ближилa сe пoнoћ. Пaлo му је нa пaмeт дa је имao дoстa срeћe вeћ нa пoчeткy свoг нoћнoг путeшeствijа, јeр није мoрao ништa дa oбјaшњaвa Види. Oкo пoлa јeдaнaeст сe стрaшнo узврпoљиo, и вeћ је биo зaжaлиo штo нeмa псa кoгa би мoгao дa извeдe у шeтњу, aли свe сe лaкo рaзрeшилo кaдa је oнa дoшлa сa брицa умoрнa и сa лaкoм вртoглaвицoм oд кoјe чaшицe вeрмута вишкa, пa је oдмaх oтишлa нa спaвaњe. Нaстaвиo је дa сe пeњe зaвoјитим стeпeницaмa. Мeсeц је блaгoнaклoнo сјaјиo.

Ускoрo, тeшкa гвoздeнa кaпијa тихo је шкрипнулa. A oндa јoш јeднoм, зaтвoривши сe зa њим. Зaкoрaчиo је шљунчaнoм стaзoм пут вилe сa јeдиним oсвeтљeним прoзoрoм, у призeмљу. Рибњaк сe вeрoвaтнo нaлaзиo нeгдe дубoкo у двoришту, изa кућe. Зaобишao је мeрмeрнo стeпeништe, прoмaкao пoрeд рeдa мирисних грмoвa ружa, и зaстao рaдoзнao крaј oсвeтљeнoг прoзoрa. Издигao сe нa прстe и oбaзривo прoвирio: сa угaшeнoм лулoм у рукaмa, у стoлици зa љуљaњe дрeмao је стaри књижaр. Истoг трeнa, стaрaц oтвoри oчи и пoглeдa у Ђур-

Ђевом правцу, па он журно потражи сигурност сенке. Страх је био безразложан, књижар га није видео. Само је дубоко уздахнуо, и поново заспао. Као и сви људи његовог доба, имао је крт сан, парчићи су се увек изнова дали лако спевити. Осмех олакшања нестао је са Ђурђевог лица чим је осетио хладне прсте на рамену, стресавши се од ненаданог, непријатног додира.

– Зашто се тако шуњаш, прецркао сам од страха?!

Лепа књижарева кћи се насмеја:

– Ја се шуњам?

Сад се и Ђурђе насмеја, и још једном погледа кроз прозор: стари је и даље спавао.

– Драго ми је да си дошао – рекла је док су бешумно ходали кроз меку траву. Под месечином њено лице је било толико лепо да се он освртао унаоколо тражећи погледом стабло магнолије, тронут, верујући да сања.

– Хоћемо ли од ове ноћи увек бити заједно? – упитала га је кад су стали на топле каменове на ивици рибњака. Ту и тамо, објавио би се свитац, као минијатурна реплика оне ледене бакље на сомотастом небу.

– Да – прошапутала, са ужитком, верујући да је од невидљиве твари од које је била начињена та његова мала реч, начињен и њен осмех.

Мало касније стајали су голи једно поред другог и додиривали се у праисконској неверици. Месец се растварао у води рибњака и њено тело је сјајило као облук кад је загазила у тај чудесни балсам. Једна једина реч које се сетио кад је кренуо за њом била је: једноставност. Оно што је дато мушкарцу и жени јесте једноставност. Проћи кроз пределе оног другог задивљен призорима који се вечно понављају, као дан и ноћ. Једноставност. Вода, у чијем су окриљу, јесте исто то. И мириси, и кретње тела, и разбуђене мале рибе које нетремице посматрају љубавни чин својих потомака.

ВОДА ЈЕ ОДЛАЗИЛА И ДОЛАЗИЛА

Било је већ глуво доба ноћи када се Ђурђе вратио кући. Месец је био замакао некуд и није се могао видети кроз отворен прозор. Тихо, да не пробуди жену, унео је столицу у спаваћу собу и сео поред кревета. Мирис који је ветар љуштио са њега набирао јој је ноздрве. Шта ли се сада збива у њеном сну? Посута плавичастом светлошћу, поново му је изгледала лепа, и дуго је гледао њено лице желећи да га добро запамти. Слушао је како дише, најзад потпуно разумевајући тај говор њене одсутности.

Умивао се у густом мраку купатила. Вода је долазила и одлазила. Прелазео је длановима преко лица, споро, желео је да у њихову мемо-

рију утисне сваку црту. Сутрадан ће се погледати у огледало и неће бити запрепашћен. Ни уплашен. Сами од себе, отвориће се бескрајни простори задовољства, заправо истинске среће, када осети књижареве сузе на својим девојачким образима и чује његов дрхтави глас:

– Знао сам да ћеш се вратити...

То ће бити почетак, или крај, једне велике усамљености, налик оном дрвету на малом тргу окруженом кућама у којима можда и не живи нико.